

власного мовлення слід мотивувати необхідність навчально-пізнавальної діяльності учнів, пов'язаної з підвищенням культури письма. Порівняльний аналіз мовних явищ має стати складовою частиною застосовуваних методів і прийомів навчання орфографії. Через зіставлення школярі швидше розпізнають характерні риси літературної і говіркової, української і російської мов, а встановлюючи співвідношення між вимовою і написанням, навчаються здійснювати самоконтроль за правильністю передачі звукового мовлення на письмі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баранов М.Т., Иваницкая Г.М. Обучение орфографии в 4-8 классах / М.Т.Баранов, Г.М.Иваницкая: Пособие для учителя. – К.: Рад. школа, 1987. – 224 с.
2. Богуш А.М. Методика навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах / А.М.Богуш. – 2-е вид., доп. і переробл. – К.: Слово, 2008. – 440 с.
3. Богуш А.М. Мовленнєва готовність старших дошкільників до навчання в школі / А.М.Богуш, Н.Є.Шиліна. – Одеса: ПНЦ АПН України, 2003. – 335 с.
4. Львов М.Р. Словарь-справочник по методике русского языка / М.Р.Львов. – М.: Просвещение, 1988. – 240 с.
5. Супрун А.Е. Лингвистические основы изучения грамматики русского языка в белорусской школе / А.Е.Супрун. – Минск: Народная асвета, 1974. – 144 с.
6. Хом'як І.М. Наукові основи навчання орфографії в середній школі / І.М.Хом'як. – Рівне: Волинські обереги, 1998. – 228 с.

Хомяк И.Н.

КОМПЛЕКСНЫЙ ПОДХОД К ФОРМИРОВАНИЮ ОРФОГРАФИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ

В статье анализируются особенности формирования у школьников правописной компетенции в условиях речевой среды, в которой находятся школьники, интеракции структурных уровней украинского языка, умелого применения лингвистической теории в процессе письма.

Ключевые слова: орфографическая компетенция, интерференционное влияние, взаимосвязь структурных уровней, лингвистическая мотивация орфограмм.

Khomiak I.M.

INTEGRATED APPROACH TO FORMING PUPILS' ORTHOGRAPHIC COMPETENCE

The article analyses the peculiarities of pupils' orthographic competence with the consideration of their speech environment, the Ukrainian language structural levels interaction and skillful application of linguistic theory in the process of writing.

Key words: orthographic competence, interference effect, structural levels correlation, linguistic motivation of orthograms.

УДК 371.3: 811.161.2'35'366

Антончук О.М.

СИСТЕМА ПОЕТАПНОГО ФОРМУВАННЯ У ШКОЛЯРІВ ОРФОГРАФІЧНИХ НАВИЧОК НА МОРФОЛОГІЧНІЙ ОСНОВІ

У статті проаналізовано апробацію системи вправ з метою вироблення у школярів 6-7 класів орфографічних навичок на морфологічній основі. Автор описує послідовність вправ, враховуючи структуру формування правописних навичок.

Ключові слова: орфограма, орфографічна навичка, система вправ.

Комунікативно-діяльнісний підхід до вивчення української мови здійснюється у процесі взаємопов'язаного і цілеспрямованого вдосконалення чотирьох видів мовленнєвої

діяльності, зокрема й письма, що передбачає формування в учнів міцних орфографічних навичок. Це спонукає словесників активізувати роботу школярів над засвоєнням української орфографії. Добір вправ має забезпечувати систематичність у роботі над вивченням орфографічних тем.

Метою статті є проаналізувати систему поетапного формування у школярів 6-7 класів орфографічних умінь і навичок. Ми керувалися положенням С.Х.Чавдарова про те, що вправ мусить бути достатня кількість, залежно від ступеня трудності тих чи інших орфограм [3: 46].

Орфографічні правила містять лаконічні інструкції, як віднайти спосіб перевірки правильності написань. Після визначення орфограми і з'ясування її назви учень може обґрунтувати написання, якщо його навчальна діяльність буде спрямована на: 1) відшукування правила в шкільному підручнику або пригадування його; 2) осмислення змісту теоретичного положення; 3) з'ясування умов вибору правильного написання; 4) встановлення співвідношень між теоретичним викладом правописного матеріалу і вибраним написанням; 5) добір власних прикладів на визначене орфографічне правило [7: 187].

Специфіка методу вправ, як і будь-якого іншого методу навчання мови, зумовлюється системою прийомів. У “Методиці навчання української мови в середніх освітніх закладах” за редакцією М.І.Пентилук читаємо: “Вправи – це послідовні дії та операції, що виконуються багаторазово для набуття необхідних практичних умінь та навичок” [4: 118].

Критеріями вибору прийомів навчання були: 1) відповідність прийому одному або кільком методичним принципам: а) диференціації мовних значень; б) опори на мовне чуття; в) уваги до виразності мовлення; г) порівняння писемного мовлення з усним; г) уваги до матерії мови; д) тренування органів мовлення і руки; е) послідовного прискорення темпів навчання; 2) можливість активізувати школярів за допомогою цього прийому: а) чи викликає зацікавленість до роботи; б) чи визначає практичну цінність виучуваного; в) чи вказує на самостійність вирішення завдань; 3) доцільність для засвоєння знань: як вибраний прийом розвиває пізнавальні здібності учнів [6: 86-87].

За нашими підрахунками в 6-7 класах загальноосвітньої школи учні вивчають 45 орфограм, переважна більшість яких – буквені (62%), небуквені становлять 38% від загальної кількості.

“Завдання методики, що будує свою систему на основі властивостей правопису, – писав М.С.Рождественський, – полягає в тому, щоб, визначивши характер орфограми, з'ясувавши її відношення до тої чи іншої сторони мовлення, намітити відповідну систему занять” [5: 299]. Наші дослідження правописного матеріалу, який вивчається у 6-7 класах, засвідчило, що фонетичні написання тут складають 27% усіх написань, морфологічні – 46%, диференційні – 27%. Опора на мовну специфіку орфограм певного типу реалізується у вправах як принцип врахування звуко-буквеного складу слова (для фонетичних написань), осмислення морфемного складу слова (для морфологічних написань), зіставлення сплутуваних написань (для семантичних орфограм).

Ми розробили послідовність вправ, враховуючи природу написань, структуру формування правописних навичок. Так, для морфологічних написань потрібно: 1) виділити значущі частини слова, в яких є орфограми-букви, з метою розпізнавання їх; 2) підкреслити орфограми, пояснити їх написання; 3) дібрати слова з тою орфограмою, яка є у прикладі. Для фонетичних написань варто: 1) виконати фонетичний розбір слова; 2) визначити фонетичні ознаки, від яких залежить правопис; 3) провести коментований диктант. Для семантичних написань потрібно: 1) підкреслити члени речення; 2) визначити слово з орфограмою, з'ясувати його лексичне значення; 3) обґрунтувати правопис орфограми.

У дослідній роботі ми керувалися рекомендаціями про те, що для розвитку орфографічної пильності потрібно: 1) виробити в учнів загальнолінгвістичні вміння (визначати наголошеність складів, розрізняти глухі і дзвінки приголосні, розбирати слова за

будовою, розрізняти частини мови, члени речення тощо); 2) ознайомити школярів із характерними ознаками орфограм [7: 182].

Як відомо, легше попередити помилку, ніж потім викоринювати її, тому найчастіше використовувалися різні види попереджувальних диктантів. Попередження здійснювалося у таких формах: 1) усний розбір, аналіз мовних фактів, пригадування правил перед написанням продиктованого тексту; 2) пояснення тексту, що диктується, у процесі письма; 3) аналіз тексту на дошці, таблиці чи надрукованого з подальшим його записом під диктування вчителя [2: 14]. Наприклад: Простежте, яка буква – *и* чи *і* – пишеться в кінці прислівників після *з*, *к*, *х*, і сформулюйте правило; переписіть, розкриваючи дужки, поясніть різне написання *не має* і *немає*.

Формування мовної особистості учня здійснюється під час письма як виду мовленнєвої діяльності. Тому в ході дослідження більше уваги приділялося тим видам диктантів, які спрямовані на самоконтроль, само- і взаємоперевірку здобутих знань, а також диктантам, що сприяють розвиткові писемного мовлення школярів: творчим, вільним, диктантам-перекладам. Дидактичний матеріал вправ був зорієнтований на використання і розвиток у навчально-пізнавальній діяльності школярів їх особистісних рис (ситуативні і проблемні завдання, створення власних текстів, узагальнення теоретичного матеріалу у вигляді таблиць, схем, порівняння різних мовних фактів).

Грамотному письму сприяє і вдало дібрана розповідь вчителя про певну орфограму. Так, вивчаючи написання часток методом усного викладу, обґрунтовували важливість знання правопису цієї частини мови, скориставшись матеріалом, вміщеним у книзі І.Р.Вихованця “Таїна слова” [1: 227-228].

Під час застосування знань на практиці намагалися упередити помилкові дії школярів і перевірити їх готовність до автоматизації вмінь. Робота вчителя й учня на цьому етапі спрямовувалась на подолання розриву між знанням правила і вмінням застосовувати його на практиці. Характерною рисою цієї групи вправ було застосування правил у поєднанні з їх поясненням: школярі пояснювали логіку виконуваних дій на матеріалі, що вивчався (записували під диктування слова, групи слів чи речень, обґрунтовували орфограми). Виконували попереджувальні, коментовані і пояснювальні диктанти. Попереджувальні вправи проводилися з попереднім (детальним) і одночасним (згорнутим) поясненням.

Особливістю етапу формування навичок є самостійне застосування учнями набутих знань про способи виконання дій на матеріалі, що не зазнає творчого перевтілення. Для полегшення роботи школярам пропонували більш розгорнутий спосіб виконання дій, поділяючи їх на окремі операції, кожна з яких мала свою мету і відпрацьовувалась окремо. Так, під час написання сполучників виконувалися дві дії: спочатку тренувалися в написанні їх разом, потім – окремо, пропонували вправи лише з одним новим елементом знань. Це були нескладні за змістом вправи. Учні ще потребували нагадування правил і способів їх застосування. Залежно від складності матеріалу школярам дозволялося користуватися зразком дій, його алгоритмом. Під час багаторазового повторення операцій з одним новим елементом знань у пам’яті учнів міцно закріплювалася виконувана дія, тобто формувалася елементарна навичка. З метою переходу до скорочених дій дітям пропонувалися вправи з кількома новими елементами знань, які виконувалися без зразка. Вправи творчого характеру забезпечували вільне висловлювання думок і осмислений виклад їх на письмі. Як усні, так і письмові вправи цього типу допомагали учням зробити крок від оперування матеріалом підручника до використання у мовленні своїх прикладів з певними орфограмами. Своєрідним етапом підготовки до написання твору був взаємодиктант “Підготовка до твору”. Текст диктанту складався зі слів або речень, в яких у минулих роботах учні робили помилки. Тексти роздавалися школярам для тренувань шляхом взаємодиктування.

Під час вибіркового творчого диктанту з тексту, який читав учитель, діти виписували контрольні слова, відразу ставлячи їх у заданій формі (не у тій, яка була в контексті). Наприклад, опрацьовуючи тему “Закінчення іменників II відміни в родовому відмінку

однини”, добирали текст, насичений іменниками цієї групи в різних відмінках. Школярі записували їх у родовому відмінку однини.

Отже, пропонована система поетапного формування у школярів орфографічних навичок на морфологічній основі сприяє підвищенню правописної грамотності учнів. Система орфографічних вправ, яка використовувалася на всіх етапах навчання, мала комплексний характер. Вправи були різноманітні: за формою проведення (письмові, усно-письмові, усні), за характером розумової діяльності (аналітичні, синтетичні, аналітико-синтетичні), за етапами опрацювання орфограм (розпізнавальні, вибіркові, творчі).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вихованець І.Р. Таїна слова / Вихованець І.Р. – К.: Рад. школа, 1990. – 284 с.
2. Горбачук В.Т. Види диктантів і методика їх проведення / В.Т. Горбачук: Посібник для вчителя. – К.: Рад. школа., 1989. – 93 с.
3. Методика викладання української мови в середній школі / За ред. С.Х.Чавдарова і В.І.Масальського. – К.: Рад. школа, 1962 – 372 с.
4. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / За ред. М.І. Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2004. – 400 с.
5. Рождественский Н.С. Свойства рус. правописания как основа методики его преподавания / Н.С. Рождественский. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1960. – 304 с.
6. Федоренко Л.П. Принципы и методы обучения русскому языку / Л.П. Федоренко. – М.: Просвещение, 1964; 2-е изд., 1973. – 255 с.
7. Хом'як І.М. Наукові основи навчання орфографії в середній школі / І.М. Хом'як. – Рівне: ППФ “Волинські береги”, 1998. – 228 с.

Антончук А.М.

СИСТЕМА ПОЭТАПНОГО ФОРМИРОВАНИЯ У ШКОЛЬНИКОВ ОРФОГРАФИЧЕСКИХ НАВЫКОВ НА МОРФОЛОГИЧЕСКОЙ ОСНОВЕ

В статье проанализировано апробацию системы упражнений с целью формирования у школьников 6-7 классов орфографических навыков на морфологической основе. Автор описывает последовательность упражнений, учитывая особенности написаний, структуру формирования правописательных навыков.

Ключевые слова: орфограмма, орфографический навык, система упражнений.

Antonchuk O.M.

SYSTEM OF THE PHASED SHAPING BESIDE SCHOOLBOY SPELLING SKILL ON MORPHOLOGICAL BASE

Approbation of the system of the exercises is analysed In article for the reason shaping beside schoolboy 6-7 classes spelling skill on morphological base. The Author describes the sequence of the exercises, considering particularities of the writing, structure of the shaping spelling skills.

Key words: orphogramma, spelling skills, system of the exercises.

УДК 371.13.02:808.5

Горіна Ж.Д.

ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО СТАНДАРТИЗАЦІЇ РІДНОМОВНОЇ ОСВІТИ В УНІВЕРСИТЕТІ

Стаття фокусує увагу на різних лінгводидактичних підходах щодо розвитку теоретичних засад стандартизації рідномовної освіти у ВНЗ України.

Ключові слова: когнітивно-діяльнісний, комунікативно-прагматичний, компетентнісний, крос-культурний підходи.